

סוסיתא ותחומה חידושים בתום 18 שנות מחקר

מוזיאון הכט אוניברסיטת חיפה

סוסיתא ותחומה חידושים בתום 18 שנות מחקר

מוזיאון הכט
HECHT MUSEUM

סוסיתא ותחומה חידושים בתום 18 שנות מחקר

עורך הגיליון המיוחד: מיכאל איזנברג
חברי המערכת המדעית לגיליון המיוחד: ארתור סג"ל, דני שיאון, אורית פלגברקת
מערכת מכמנים: גדעון פוקס, עדי ארליך, עינת עמבר-ערמון
מרכזת המערכת: פרי הראל

עריכה לשונית נוסח עברי: ישראל רונן
עיצוב: נגה מזרחי
הדפסה: דפוס מילניום אילון בע"מ

המעוניינים לפרסם במכמנים מתבקשים לפנות למערכת לקבלת הנחיות
כתובת המערכת: מוזיאון הכט, אוניברסיטת חיפה
שד' אבא חושי 199, הר הכרמל, חיפה 3498838
טל' 04-8257773
plivne@univ.haifa.ac.il
<http://mushecht.haifa.ac.il/michmanim/michmanim.aspx>

שער עברי: רמת הר סוסיתא והכנרת ממערב (צילום מ' איזנברג)
שער אנגלי: הר סוסיתא, נחל עין־גב החותר למרגלותיו והכנרת ממערבו. מבט לכיוון דרום (צילום מ' איזנברג)

תוכן עניינים

שונית נטר־מרמלשטיין פתח דבר	4
מיכאל איזנברג דבר העורך	6
מיכאל איזנברג סוסיתא בתום 18 עונות חפירה	7
ארתור סג"ל תוכניתה ונופה העירוני של סוסיתא הרומית	25
נטע וקסלר ושמואל מרקו רעשי אדמה היסטוריים בצפון ישראל והשפעתם על היפוס־סוסיתא	35
הנדריק ברון ואורן זינגבוים מצודת הרוקאד - מצודה הלניסטית בדרום הגולן	46
מיכאל איזנברג דמותה הצבאית של סוסיתא - ממצודה תלמית לפוליס סלאוקית	57
ארלטה קובלבסקה ומיכאל איזנברג בתי מרחץ רומיים בסוסיתא ובדקפוליס	70
יניב שאואר מטבעת העיר אנטיוכיה היפוס (סוסיתא)	81
מיכאל אזבנד כלי חרס מצויים מהתקופה הרומית מחפירות סוסיתא	89
תקצירים בעברית של המאמרים באנגלית	109
אדם פאזוט מחקר גיאוגרפי־מרחבי של תחום אנטיוכיה היפוס מהתקופה ההלניסטית ועד התקופה הביזנטית	
מארק שולר המבן הצפון־מזרחי והנצרות בסוף העת העתיקה בהיפוס־סוסיתא	

כלי חרס מצויים מהתקופה הרומית מחפירות סוסיתא

מיכאל אזבנד

המכון לארכיאולוגיה ע"ש זינמן, אוניברסיטת חיפה

mickeyosband@gmail.com

מבוא

מהמבנים הללו בתקופה הביזנטית, וכיסוי והרס באתר בתקופה המודרנית. בנוסף, עד כה לא נחפרו בסוסיתא מבני מגורים המתוארכים היטב לתקופה הרומית.² ברוב המקרים התגלו כלי חרס מהתקופה הרומית במילויים או בבורות בדיקה, שנועדו לספק סטרטיגרפיה מדויקת של חלקים שונים בשטחי הציבור, כמו הפורום, הטמנוס (המתחם ההלניסטי), הבזיליקה, האודיאון, הכנסייה הצפונית-מערבית, החומה, שער העיר המזרחי ובית המרחץ הדרומי.³ להלן יוצגו כלי חרס נבחרים המלמדים על טיפוסים הכליים המצויים שהיו בסוסיתא, ומאפשרים חלוקה לתתי-תקופות בתוך התקופה הרומית.⁴ הועדפו להצגה כלי חרס שעמדו בשני תנאים: הראשון, הגיעו מתוך מדגם של כלי חרס המאפשר לקבוע בהערכה גסה את תתי-התקופה לתוך התקופה הרומית תוך

משנת 2000 מתבצעות חפירות נרחבות בסוסיתא מטעם משלחת המכון לארכיאולוגיה ע"ש זינמן שבאוניברסיטת חיפה. שטחי החפירה המרכזיים נפתחו בעיקר במרכז העיר שבגב ההר, לאורך הדקומנוס מקסימוס, בבית המרחץ הדרומי, בבסטיון שמעל המדרון הדרומי, ובשנים האחרונות גם באוכפה של סוסיתא (איזנברג 2017). קרוב ל-2,000 כלי חרס, בעיקר מן התקופה ההלניסטית ועד התקופה האומיית, פורסמו בסדרת מונוגרפיות עונתיות של משלחת החפירות בשטחים במרכז העיר נחשפו מכלולי בנייה ציבוריים, ששיאם בתקופה הרומית, ועם זאת מועטים הם מכלולי כלי החרס משכבת חיים זו. הסיבה המרכזית לכך היא, המשך תפקוד חלק

- 1 עיבוד החומר הקרמי מסוסיתא נעשו בידי מלינרצ'יק (2009-2000), א' קפיטיקין (2010-2012), פ' ראובן (2013-2016), נ' שמיר (2017) ומיכאל אזבנד (בשטחי האוכף 2015-2017). אני מודה לכולם על המידע שבעל פה ועל האפשרות לעבור על החומר ולהשתמש בחלק מהמידע לצורך מאמר זה. נוסף על הדו"חות העונתיים ראו Młynarczyk 2011, 2014, Kapitaikin forthcoming. תודה מיוחדת למ' איזנברג ונ' שמיר על הסיוע וההערות החשובות למאמר. לוחות 1-2 כוללים חרסים שצוירו במעבדה לארכיאולוגיה ממוחשבת באוניברסיטת העברית. לוחות 3-5 ולוח 2: 3, 4 צוירו בידי א' ירמולין. תודתי גם לע' רגב גיסיס על עיצוב הלוחות.
- 2 המבנה הצפון-מערבי (Northeast Insula) מתוארך בידי החופרים (Schuler 2014) לתקופה הרומית (וגם לאחריה), אלא שטרם התגלו שם מכלולי חרסים משכבת חיים מהתקופה הרומית.
- 3 לחרסים מהתקופה הרומית מהאזורים השונים בחפירות סוסיתא בפרסומים העונתיים ראו לדוגמה; Młynarczyk 2002: 42-44; 2003: 53-55, 58; 2004: 145; 2005: 117-120; 2006: 95-96; 2007: 110; 2008: 65-68; 2009: 110-115; Kapitaikin 2010: 98-101.
- 4 תתי-החלוקה בתקופה הרומית: תקופה רומית קדומה - אמצע המאה הא' לפנה"ס-ראשית המאה ב' לספירה; רומית תיכונה - סוף השליש הראשון של המאה הב'-אמצע המאה הג'; רומית מאוחרת - אמצע המאה הג'-אמצע המאה הד'. בשל מגבלות היקפו של המאמר יוצגו רק אזורים נבחרים בסוסיתא. דיון רחב יותר נמצא כעת בהכנה בידי כתב שורות אלו ושותפיו.

כלי החרס המצויים בסוסייתא בתקופה הרומית - השוואה מקומית ואזורית

מבדיקת המכלולים מהתקופה הרומית, עולה שכלי החרס המצויים בסוסייתא והמכלולים המתוארכים לתתי-התקופות בתוך התקופה הרומית (איור 1), דומים לאלו שהתגלו בחפירות (שרובן מצומצמות) וסקרים באתרים אחרים בגולן, בייחוד בדרום ובמרכז (לדוגמה: בן דוד תשס"ה; הרטל ובן אפרים 2012; זינגבוים ואחרים 2014; Adan-Bayewitz 1993: esp. 165-189, 2003;

כדי השוואה בתוך האתר ובהשוואה למכלולים המתוארכים היטיב מחוץ לאתר; השני, שהמחבר בדק את החומר עצמו ולא הסתפק בדו"חות, שכללו ברוב המקרים רק חלק מן החרסים מהקשר מסוים או שהכמות בהם הייתה קטנה.⁵ כן יוצגו לראשונה ביתר פירוט כלי חרס מלוקוסים שנחפרו באוכף ונמצאו בהם כלי חרס מהתקופה הרומית. בהצגת כלי החרס הדגש יושם בהצגת כלי בישול וקנקנים מצויים, החשובים לקביעת תיארוך ומאפשרים גם השוואה לאתרים אחרים בגולן ובגליל.⁶

איור 1: כלי חרס מהתקופה הרומית מסוסייתא (צילום מ' איזנברג).

5 תיאור הצבעים בלוחות החרסים נעשה על פי מונסל (Munsell 2000). הצבע "very pale brown" תורגם לעברית ל"חום בהיר מאד". בשאר המקומות השימוש ב"בהיר" פרושו "light".

6 עקב מגבלת היקף המאמר לא יידונו כל הטיפוסים שהתגלו בסוסייתא כולל כלים אחרים החשובים לתיארוך, כגון נרות וכלי יבוא.

איור 2: כלי טרה סגילטה מזרחית מסוּסיתא (צילום מ' איזנברג).

דומים לאלו שהתגלו בגמלא ומתוארכים למאה הא' לספירה (ובאתרים אחרים בגולן).

שני הבדלים בולטים בין מכלולי כלי חרס מהתקופה הרומית הקדומה לאלו מתקופת הרומית התיכונה והמאוחרת. הראשון, הימצאותם של כלי יבוא במכלולים מהתקופה הרומית הקדומה.⁷ לדוגמה, התגלו בסוּסיתא, גם מתחת לבזיליקה, כלי טרה סגילטה מזרחית (איור 2) מטיפוסים המתוארכים לתקופה ההלניסטית והרומית הקדומה. ההבדל השני – יש כלי בישול רבים שאינם מטיפוסי כפר חנניה, תופעה המצויה פחות בהמשך התקופה הרומית. תיארוכם של טיפוסים אלו, מייצור מקומי כנראה, איננו ברור מספיק, אבל אלה היו בנמצא ככל הנראה כבר בסוף המאה הא' לפנה"ס.¹⁰ כלי

משמעותי בטיפוסים ובמכלולים המקומיים בין האזור הכפרי לבין זה העירוני. רבים מטיפוסי כלי הבישול, מטיפוסי "כפר חנניה" וחלק מהקנקנים (טיפוסים שונים מקנקן דמוי שק) מהתקופה הרומית לשלביה, שהתגלו בסוּסיתא והסביבה, מוכרים היטב מהגליל (לדוגמה Adan-Bayewitz 1993, 2003; Loffreda 2008a-c; Leibner 2009; Balouka 2013). רבים מכלי הבישול מסוּסיתא דומים לאלו שהתגלו בצפון הגולן (Hartal 2008) מהתקופה הרומית הקדומה (מטיפוסי כלי כפר חנניה). התגלו בסוּסיתא רק כלים בודדים מטיפוסי כלי חווארית ופיטסים גולניים השכיחים מאוד בצפון הגולן ובכמה אתרים במרכז (הרטל תשס"ו; Hartal 2008) טיפוסי קנקנים וכלי בישול המצויים בסוּסיתא התגלו גם בצפון ירדן באזור גדרה (Daszkiewicz et. al. 2014; Kenkel 2012, 2014).

חרסים מהתקופה הרומית הקדומה

מתחת לבזיליקה בסמוך לסלע האם התגלו חרסים מהתקופה הרומית הקדומה.⁸ חלק מן החרסים התגלו בשכבה השייכת למבנה קדום ששרד באופן חלקי בלבד (לוח 1; איזנברג 2017: 12-16), יחד עם מעט חומר מהתקופה ההלניסטית. ניתן לחלק את כלי הבישול מהתקופה הרומית הקדומה בסוּסיתא לשני סוגים עיקריים; כלי כפר חנניה (לוח 1: 1-3) המצויים בגולן ובגליל, וטיפוסים המוכרים בעיקר בדרום הגולן ומרכז ולא בגליל (לוח 1: 4-5). הקנקנים (לוח 1: 6-8) הם בעיקר טיפוסים

7 בכפר חנניה התגלה בית יוצר לכלי חרס מהתקופה הרומית והביזנטית הקדומה (Adan-Bayewitz 2003; 2008; אדן-ביוביץ 2009). באתר יוצרו בעיקר כלי בישול המכונים בפרסומים שונים "כלי כפר חנניה", ואלה מצויים בגליל וגם בגולן (Adan-Bayewitz 1993). אותם טיפוסים נוצרו גם בבתי יוצר אחרים, שאנחנו מכירים בעיקר בגולן, אבל לא באותו היקף ועוצמה בכמות ובתפוצה. במאמר זה המונח "כלי כפר חנניה" אינו מבטא את מקום הייצור אלא את שם הטיפוס (ראו גם בהמשך המאמר על המחקרים האנליטיים).

8 קרוב ל-150 חרסים מהתקופה הרומית הקדומה מסלים נבחרים, בעיקר מתוך לוקוסים 2092, 2094 ו-2097 אבל גם מלוקוסים 2213, 2221, 2228, 2230 ו-2231. התגלו כאן גם נרות מהתקופה הרומית הקדומה. בחלק מהלוקוסים היו סלים עם חומר מאוחר יותר. בחלק מהסלים עם כלי חרס מהתקופה הרומית הקדומה היה גם חומר מהתקופה ההלניסטית.

9 תופעה זו של ירידה במספר כלי היבוא כמו טרה סגילטה בתקופה הרומית התיכונה מוכרת מאתרים רבים. 10 אני מודה לני שמיר על המידע מתוך בור בדיקה שנחפר על ידי הטמנוס בשנת 2017. מכלולים עם חרסים מראשית התקופה הרומית הקדומה התגלו בכמה בורות בדיקה בסוּסיתא המתוארכים למאה הא' לפנה"ס (ראו לעיל רשימת הדו"חות).

חרס מהתקופה הרומית הקדומה מהאתר בכלל וחלק הוצג כאן דומה למכלול מגמלא (Berlin 2006) מאזור R, המתוארך למאה הא' לספירה, אלא שיש כמה טיפוסים שיש רק מעטים מהם בגמלא בשטח R (ובאתר בכלל), אבל כאן היו שכיחים למדי. זאת כנראה משום שגמלא חרבה בשנת 67 לספירה, וסוסיטא המשיכה להתקיים כל התקופה הרומית הקדומה ואחריה. בולטים בהיעדרם בסלים המתוארכים היטב לתקופה הרומית הקדומה טיפוסים של כלי בישול וקנקנים מהתקופה הרומית התיכונה (וכמובן מאוחרים יותר) דוגמת אלו שהתגלו בתוך האודיאון וסמוך לו.¹¹

חרסים מהתקופה הרומית התיכונה

בתשתית של האודיאון ובבור בדיקה צמוד ומחוז לקיר ההיקפי שלו התגלו חרסים מהתקופה הרומית התיכונה. אמנם התגלו גם טיפוסים קדומים יותר, אבל החשוב הוא שנמצאו כאן טיפוסים שאינם נמצאו במכלולים שהיו בהם כלי חרס לא מאוחרים מהתקופה הרומית הקדומה מתחת לבזיליקה (לוח 2: 1-4).¹² התגלו כלי בישול בעיקר מטיפוס כפר חנוניה, וגם קנקנים עם שפה מאורכת ומתמשכת החוצה ורכס מתחתית הצוואר (לוח 2: 5-7). התגלו כאן גם קנקנים המוכרים מהגליל ומתוארכים בעיקר למאות א'-ג' לספירה (ראו לדוגמה

חרסים מהתקופה הרומית המאוחרת

מעל המדרון הדרומי של סוסיטא, קרוב לחומת העיר, נחפר בית מרחץ מהתקופה הרומית. בסביבת בית המרחץ התגלו שני מכלולים גדולים של כלי חרס שחלקם בעלי רפאות, שניהם מהתקופה הרומית המאוחרת, אבל יש הבדל כרונולוגי ביניהם. בחלל צר שנוצר בין שני קירות בבית המרחץ (לוקוס 1973) התגלו כלי חרס רבים לרפאות מעת שבת המרחץ עבר שיפוץ ניכר (קובלבסקה ואיזנברג 2017). בחריץ זה התגלו גם טיפוסים שלא נמצאו במכלולים שתוארו לעיל מהאודיאון (לוח 3), בעיקר טיפוסים כפר חנוניה מראשית התקופה הרומית המאוחרת וקנקנים עם צוואר גבוה בכמה וריאנטים. הלוקוס מתוארך לתקופה הרומית המאוחרת, אמצע המאה הג', על סמך המכלול עצמו בהשוואה לאתרים אחרים, וגם על סמך הנרות שהתגלו.¹⁵ באשפה העירונית שמעל בית המרחץ התגלו כלי חרס דומים בחלקם למכלול של החריץ, עם טיפוסים אחרים שלא התגלו שם ומאוחרים במקצת (וגם וריאנטים שונים) מאלו שהתגלו בחריץ (לוח 4).¹⁶

11 אפיון כלי החרס של תת-תקופה הוא על בסיס המכלול ולא על סמך טיפוס בודד שעשוי להיות שייך ליותר מתקופה אחת.
12 מתוך קרוב ל-150 חרסים מהתקופה ההלניסטית, הרומית הקדומה והתיכונה מתוך סלים נבחרים מלוקוסים 3139, 3145, 3148, 3152, 3154, 3155 מעל חצי הטיפוסים ששייכו לתקופה הרומית התיכונה עם עוד כאלה הנמצאים גם בתקופה הרומית הקדומה וגם התיכונה.

13 למחבר מאמר זה מסקנות שונות מאלו שפורסמו (Kapitaikin 2010: 99).

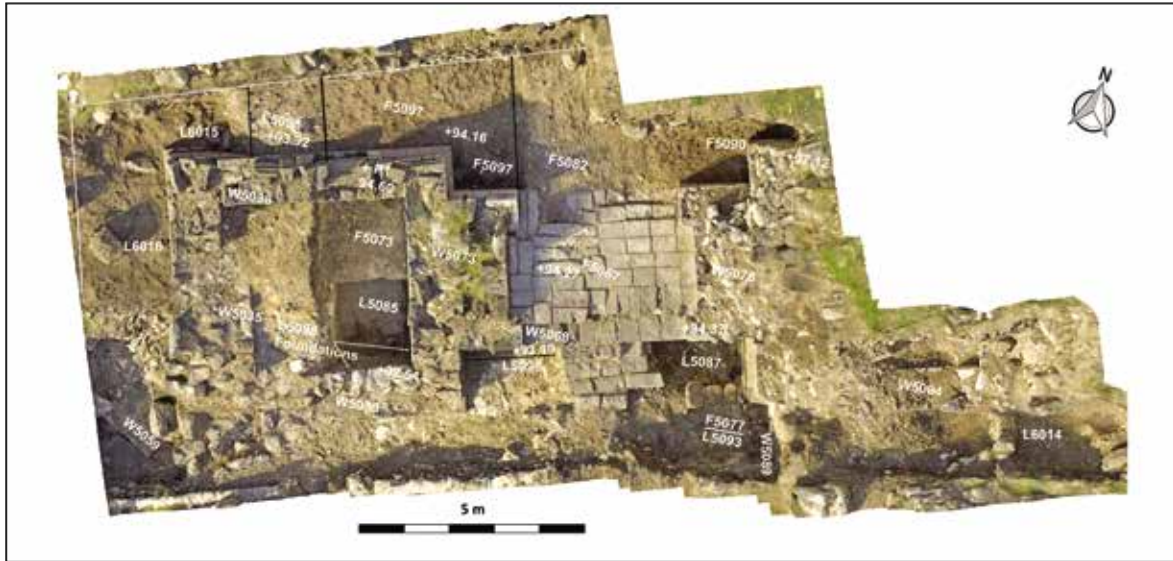
14 היעדר ממצא אינו תמיד הוכחה, אבל במקרה הזה בולט היעדרם של טיפוסים נפוצים מאוד גם בהקשרים של התקופה הרומית המאוחרת באתר זה ובאתרים אחרים בסביבה.

15 לוקוס 1973 הוצג בחלקו בדו"ח 2010. התגלו שם עשרות כלי לרפאות. אני מודה לא' קפיטיקין על שנתן לי לעבור על החומר ועיין בדו"ח שכרע בהכנה. מצויים שם גם כלי אחרים כמו פכי בישול פכים ועוד כמה כלי שחלקם מוצגים בדו"ח. לוקוס זה כלל גם כמות גדולה של נרות דיסקוס (Iermolin 2010).

16 רוב החומר שנבדק היה מלוקוס 3438, שבו התגלו עשרות שברים גדולים שלי כלי בישול, קנקנים וכלים אחרים ובהם ככל הנראה לא מעט כלי רפאות מהתקופה הרומית המאוחרת. בלטה כאן קערת בישול מטיפוס כפר חנוניה 1E, טיפוס נפוץ בגולן ובגליל בתקופה הרומית המאוחרת (וגם במאה ה' לספירה). טיפוס זה לא התגלה מתוך עשרות כלי הרפאות של לוקוס 1973 (ראו Adan-Bayewitz 2003: 17), אשר דן באתר קציבה, שבו התגלה טיפוס 1D ללא 1E). בנוסף, סירי הבישול מטיפוס כפר חנוניה 4C היו עם חריצים רדודים על השפה או שהחריצים היו חסרים לגמרי (ראה לוח 4: 1-3) בהשוואה לחריצים הברורים על כלי הבישול מלוקוס 1973 (ראה לוח 3: 3).

איור 3: צילום מיושר של השער המונומנטלי באוכפה של סוסיתא (צילום מ' איזנברג, פוטוגרמטריה א' גרשטיין).

השער המונומנטלי באוכף

בשנת 2015 החלו חפירות באזור האוכף של סוסיתא במבנה שער מונומנטלי של מתחם פולחני (איור 3). כלי חרס שנחשפו באזור האוכף בכלל ובמגדל בפרט חשובים לתיארוך המבנה וחלקם מפורסמים כאן בראשונה. השער כולל פתח מרכזי בודד בין שני מגדלים רבועים, ממערב וממזרח, וגרם מדרגות מאוחר המוליך אל הפתח (איזנברג 2017: איורים 6, 8, 19-20). בחפירה, בין היתר, התגלו מכלולי כלי חרס מהתקופה הרומית הדומים למכלולים שתוארו לעיל.¹⁷

המגדל המערבי - בור בדיקה

בתוך המגדל המערבי (איור 4) נחפר בור בדיקה מתחת לרצפת טיח חתומה (F5073) כדי לתארך את בנייתו. חומר המילוי החולי (תצורת עין־גב, סנה 2008) הופרד למילוי של שתי תעלות יסוד

(לוקוס 5088) של שני קירות המגדל ולוקוס המילוי המרכזי. ככל שהעמיק המילוי פחת מספר כלי החרס עד היעלמם סמוך לסלע האם שעליו הושתתו יסודות המגדל. במילוי החולי לא נתגלה אף מטבע. בבור הבדיקה (לוקוסים 5085 ו-5088) זוהו כ־20 כלי חרס מהמאות הא'-ב' (לוח 5) מתוך כ־200 שברי גוף כאשר החרסים המאוחרים הם מן המאה הב' לספירה ככל הנראה (לוח 5: 1-3, 12-13).¹⁸ ברצפה העליונה, רצפת טיח, התגלה מטבע מימי הדריאנוס (השליש הראשון של המאה הב' לספירה) ומעל הרצפה - מסכת ברונזה בדמות האל פאן המתוארכת למאות א'-ב' לספירה (איזנברג 2016: 14-15).

המגדל המזרחי

מחוץ למגדל המזרחי של השער נערכה חפירת בדיקה (לוקוס 5087) מתחת לרצפה (שלב פעילות מחוץ לשער), ככל הנראה השייכת לשלב הבנייה

17 סיר הבישול עם רכס או חריץ מתחת לשפה החיצונית, שמופיע בלוח 5, התגלה בחפירות סוסיתא בגב ההר אבל עד עכשיו בכמויות קטנות יחסית.

18 אף שלכל טיפוס יש תיארוך עם טווחים שונים ובכלל זה כאלו הממשיכים למאה הד', היעדר טיפוסים המאפיינים תיארוך מאוחר מאפשר לתארך את החומר בבור בדיקה שמתחת לרצפה למאה הב' (עם מעט חומר קדום יותר), ככל הנראה המחצית הראשונה של המאה הב', אבל יש צורך בעוד חומר כדי לקבוע זאת בבטחה. חשוב לציין כי התגלה שבר מסיר בישול מלוקוס 5085 אליו מתחברת שפה מלוקוס 5088 (לוח 5: 11), דבר המעיד על תיארוך אחד לשני הלוקוסים האלו. בלוחות לא מופיעים חרסים שטיפוסם וזיהויים איננו ברור. בלוקוס 5088 סל 10288 התגלו שני שברי טרה סגילטה מזרחית.

איור 5: קנקנים מלוקוס 5087 לאחר רפאות (צילום א' ירמולין).

איור 4: בור הבדיקה במגדל המערבי בשער המונומנטלי (צילום מ' איזנברג).

Adan-Bayewitz et al. 1995; Adan-Bayewitz and Wieder 2002; Adan-Bayewitz 1993; Michniewicz 2008; Osband 2014; Osband and Eisenberg forthcoming). ממחקרים אלו מתברר שרבים מכלי הבישול והקנקנים הם מייצור מקומי, וחלק משמעותי יובאו מהגליל (וגם מאזורים אחרים). נדמה שיש שוני בעוצמת הייבוא מהגליל במהלך התקופה הרומית (Osband and Eisenberg forthcoming). התברר גם שבכלי בישול, לעומת הקנקנים שברוב המקרים אפשר להבדיל בעין בין טיפוס גולני לגלילי, קשה ברוב המקרים להבחין בין ייצור גלילי (כפר חנניה) לבין ייצור מקומי.¹⁹ עד כה לא התגלה בסוסיתא בית היוצר של כלי הבישול והקנקנים, אבל על סמך המחקרים האנליטיים והתפוצה המצומצמת למדי של חלק מכלי החרס שנבדקו מסוסיתא וסביבתה, נראה שהיה ייצור של כלי חרס בסוסיתא עצמה או בסביבתה הקרובה (איורים 6-7).

של המגדל, אבל הרצפה לא הייתה חתומה לגמרי, ובסלים העליונים (10286, 10292, 11109) יש חדירה של חומר מהתקופה הרומית המאוחרת והביזנטית. התגלו כאן קנקנים מוכרים מהתקופה הרומית עם שלושה מטבעות מהמחצית הראשונה של המאה הד' לספירה (איור 5). הקנקנים קדמו למילוי שמעליהם. מתחת לסלים אלו כל החרסים הם בעיקר מהמאות הא'-ב' לספירה, בדומה לאלה שנתגלו במגדל המערבי.

מחקרים אנליטיים

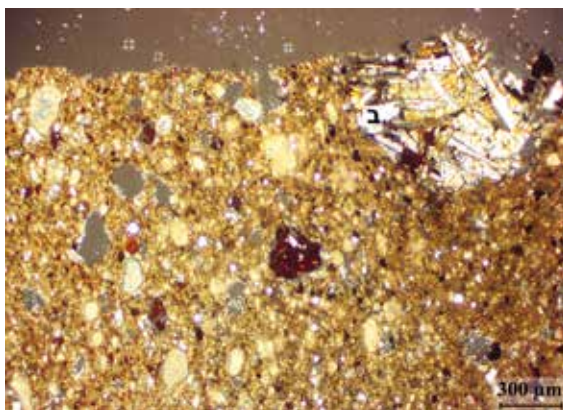
מחקרים אנליטיים (בדיקת ההרכב הכימי ופטרורגפיה) נעשו על כלי בישול וקנקנים מסוסיתא מהתקופה הרומית. מחקרים אלו מאפשרים לאפיין את ההרכב הכימי ו/או המינרלוגי של הכלי ולאתר מקום או אזור ייצור, וכך גם ללמוד על מערכות יחסים חברתיות-כלכליות בין האתר לסביבה, ועל מערכות יחסים בין אזורים ועוד נושאים שונים

19 במרכז הגולן אפשר במקרים רבים להבחין בין הייצור הגולני לגלילי של אותם טיפוסים לפי הצבע והחומר, אבל קשה יותר להבחין בכך בכלי הבישול מסוסיתא (Osband 2014: 159; Adan-Bayewitz 1993: 191-193).

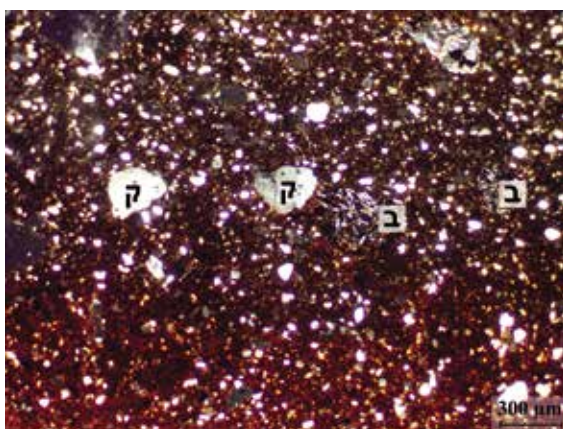

סיכום

עד כה לא נידונו די בהרחבה כלי החרס מחפירות בגולן.²⁰ החפירות הנרחבות בסוסיתא, שנחשפו בהן מכלולים מהתקופות הרומית הקדומה, התיכונה, והמאוחרת, מאפשרות לראשונה להציג תמונה רחבה יותר של הקרמיקה שרווחה בדרום הגולן בתקופות אלה ולעמוד על הדומה והשונה בינה לבין אזורים אחרים. הוצגו כאן מכלולים נבחרים המייצגים היטב את טיפוסי כלי החרס המצויים בסוסיתא, כלי בישול וקנקנים, שהיו בשימוש בתקופה הרומית. חשיפת כלי חרס מהקשרים מתוארכים היטב מאפשרת חלוקה מדויקת יותר לתתי-תקופות של התקופה הרומית באתר (בתיארוך יחסי ובמקרים נדירים יותר אפילו בתיארוך מוחלט), וחלוקה זו תורמת לתיארוך מבני הציבור באתר במהלך התקופה הרומית. מכלולים אלו, שהם גם בני השוואה למכלולים דומים מהגולן, מאזור גדרה בצפון ירדן ומהגליל, מאפשרים המשך מחקר אנליטי שיאפשר ללמוד על מערכות יחסים חברתיות-כלכליות בין סוסיתא לבין אתרים בסביבתה, ועל מערכות יחסים בין-אזוריות. המשך חשיפתם של מכלולים מתוארכים היטב לתקופה הרומית בהמשך החפירות יתרום רבות להבנת האתר והחיים בו בתקופה זו.

איור 6: קנקן מסוסיתא מייצור מקומי מחומר גירי עם קצת מינרלי בזלת (ב) (צילום מיקרוסקופי באור מקוטב מוצלב, מ' אזבנד).

איור 7: כלי בישול מסוסיתא מייצור מקומי מחומר בזלתי עם שברי בזלת (ב), קוורץ בגודל סילט ומעט בגודל חול (ק) (צילום מיקרוסקופי באור מקוטב מוצלב, מ' אזבנד).

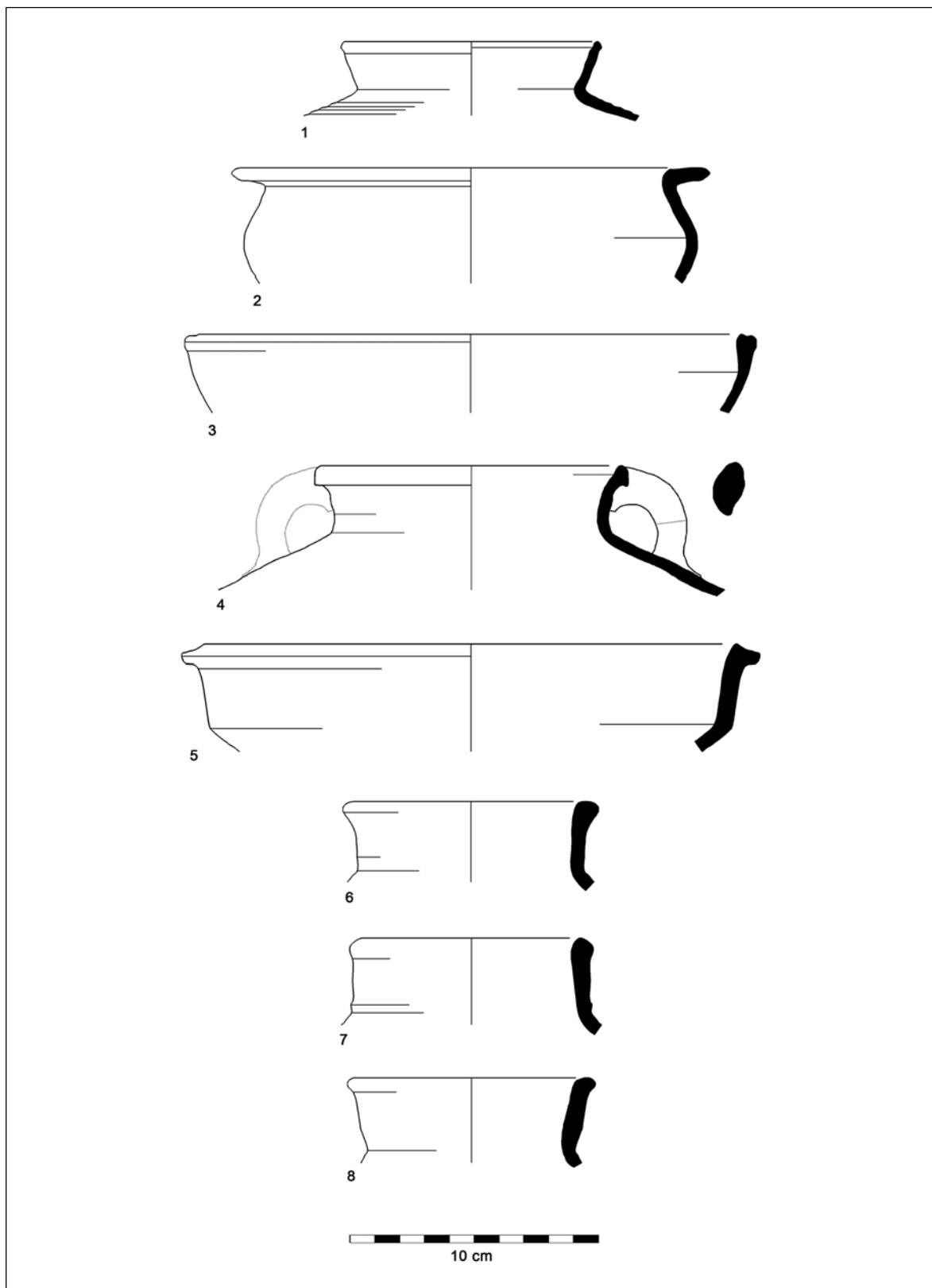

20 המידע עד כה מתבסס בעיקר על סקרים וחפירות מצומצמות. ראה דו"ח גמלא המציג כלי חרס מן התקופה ההלניסטית המאוחרת והרומית הקדומה (Berlin 2006).

מספר	טיפוס	לוקוס	סל	תיאור	הקבלות
1	סיר בישול עם חריץ צר בצד הפנימי מתחת לשפה	2092	6688/6	אדום עם קצת חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 4A, 124-125; Balouka 2013: CP2, 21
2	מחבת בישול בעלת שפת מדף רחבה יחסית וקעורה מעט, ועם גוף מעוגל	2092	6682/24	אדמדם-חום וליבה אפורה עם חסמים לבנים	Adan-Bayewitz 1993: 3A, 111-119; Balouka 2013: OCP1a, 27
3	קערת בישול עם חריץ אחד בצד החיצוני של השפה	2094	6844/17	אדום עם קצת חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 1A, 88-91; Balouka 2013: GB1a, 32
4	סיר בישול עם שפה משולשת וצוואר קעור במקצת	2094	6687/1	אדמדם-חום וליבה אפורה עם חסמים לבנים	בן דוד תשס"ה: סיר בישול עם שפה משולשת, 29, לוח 1: 16-17
5	מחבת בישול עם שפת מדף קצרה וגוף מזווה	2094	6844/20	אדמדם-חום וליבה אפורה עם חסמים לבנים	Berlin 2006: ledge rim cooking bowl, 45, Fig. 2.19: 1-6
6	קנקן עם שפה פשוטה או מעובה במקצת ורכס בתחתית הצוואר	2094	6687/15	חום בהיר מאוד וליבה אדומה בהירה עם הרבה חסמים לבנים	Berlin 2006: straight rim storage jars, 48-49, Fig. 2.27, 2.28
7	קנקן עם שפה פשוטה או מעובה במקצת ורכס בתחתית הצוואר	2092	6682/13	חום בהיר מאוד וליבה אדומה בהירה עם הרבה חסמים לבנים	Berlin 2006: straight rim storage jars, 48-49, Fig. 2.27, 2.28
8	קנקן עם שפה פשוטה או מעובה במקצת ורכס בתחתית הצוואר	2097	6804/1	חום מאד בהיר וליבה אדומה בהירה עם הרבה חסמים לבנים	Berlin 2006: straight rim storage jars, 48-49, Fig. 2.27, 2.28

טבלה 1: כלי חרס נבחרים מהתקופה הרומית הקדומה מתחת לבזיליקה.

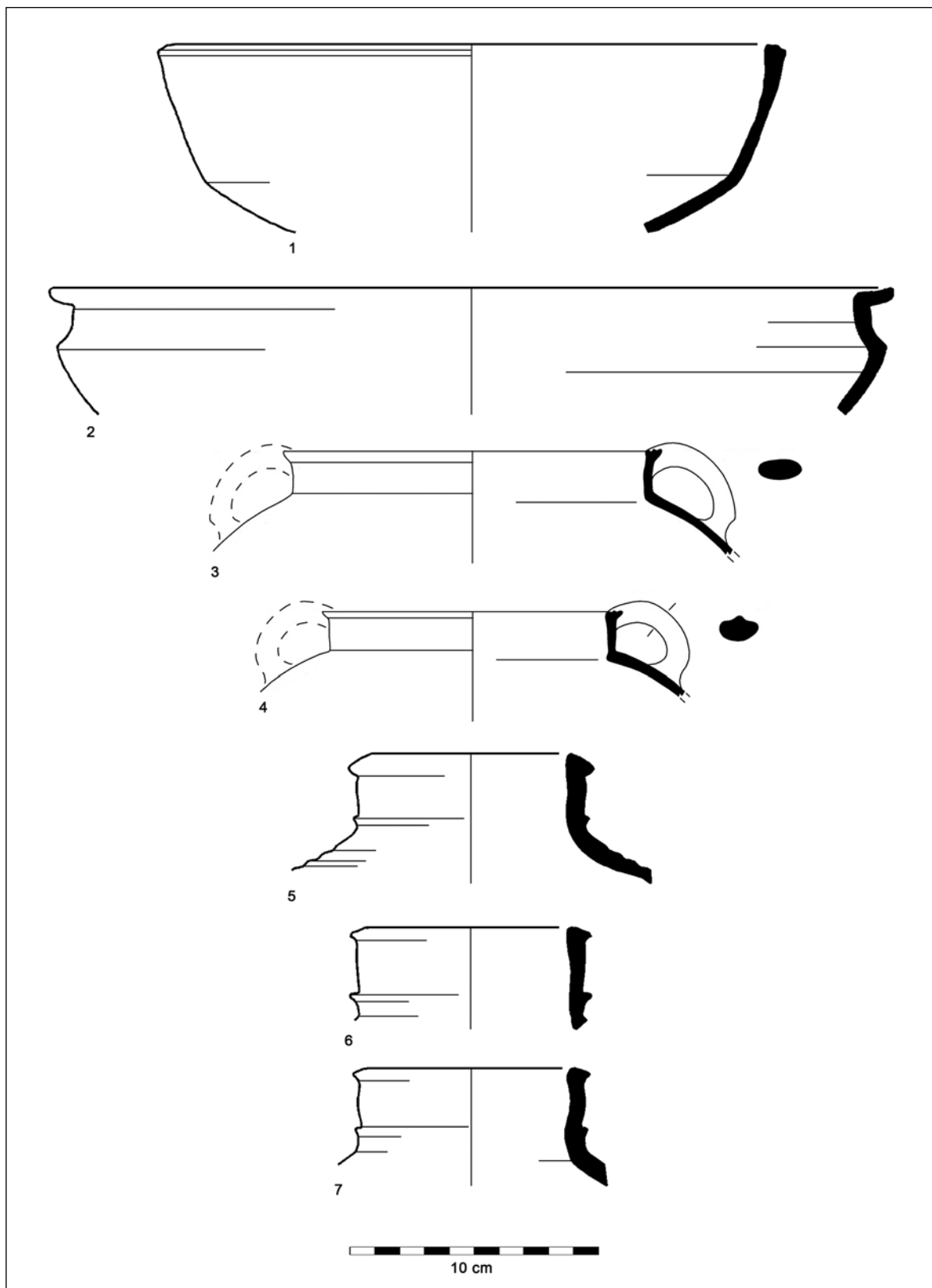

לוח 1: כלי חרס נבחרים מהתקופה הרומית הקדומה מתחת לבזיליקה.

מספר	לוקוס	סל	טיפוס	תיאור	הקבלות
1	3155	6071/12	קערת בישול עם שני חריצים בצד החיצוני של השפה	אדמדמ־חום עם קצת חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 1B, 91–97; Balouka 2013: GB1b, 32–33
2	3139	6048/3	מחבת בישול עם שפת מדף קצרה יחסית ושטוחה וגוף מזווה	אדמדמ־חום וליבה אפורה עם קצת חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 3B, 119–124; Balouka 2013: OCP1b, 28
3	3155	6075/45	סיר בישול עם שפה קצרה ושני חריצים בתוך השפה	אדמדמ־חום עם קצת חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 4C, 128–130; Balouka 2013: CP3b, 22
4	3155	6071/1	סיר בישול עם שפה קצרה ושני חריצים בתוך השפה	אדמדמ־חום עם קצת חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 4C, 128–130; Balouka 2013: CP3b, 22
5	3139	6049/2	קנקן עם שפה מאורכת ורכס בתחתית הצוואר	ורוד עם הרבה חסמים לבנים	Bar Nathan 2012: RSJ5, 35, Fig. 3.3 18
6	3139	6048/9	קנקן עם שפה מאורכת ורכס בתחתית הצוואר	ורוד וליבה אדמדמה בהיר-חום עם הרבה חסמים לבנים	Bar Nathan 2012: RSJ5, 35, Fig. 3.3 18
7	3145	6055/15	קנקן עם שפה מאורכת ורכס בתחתית הצוואר	חום בהיר מאוד עם הרבה חסמים לבנים	Bar Nathan 2012: RSJ5, 35, Fig. 3.3 18

טבלה 2: כלי חרס נבחרים מהתקופה הרומית התיכונה מאזור האודיאון.

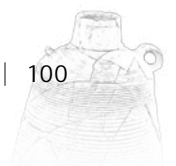

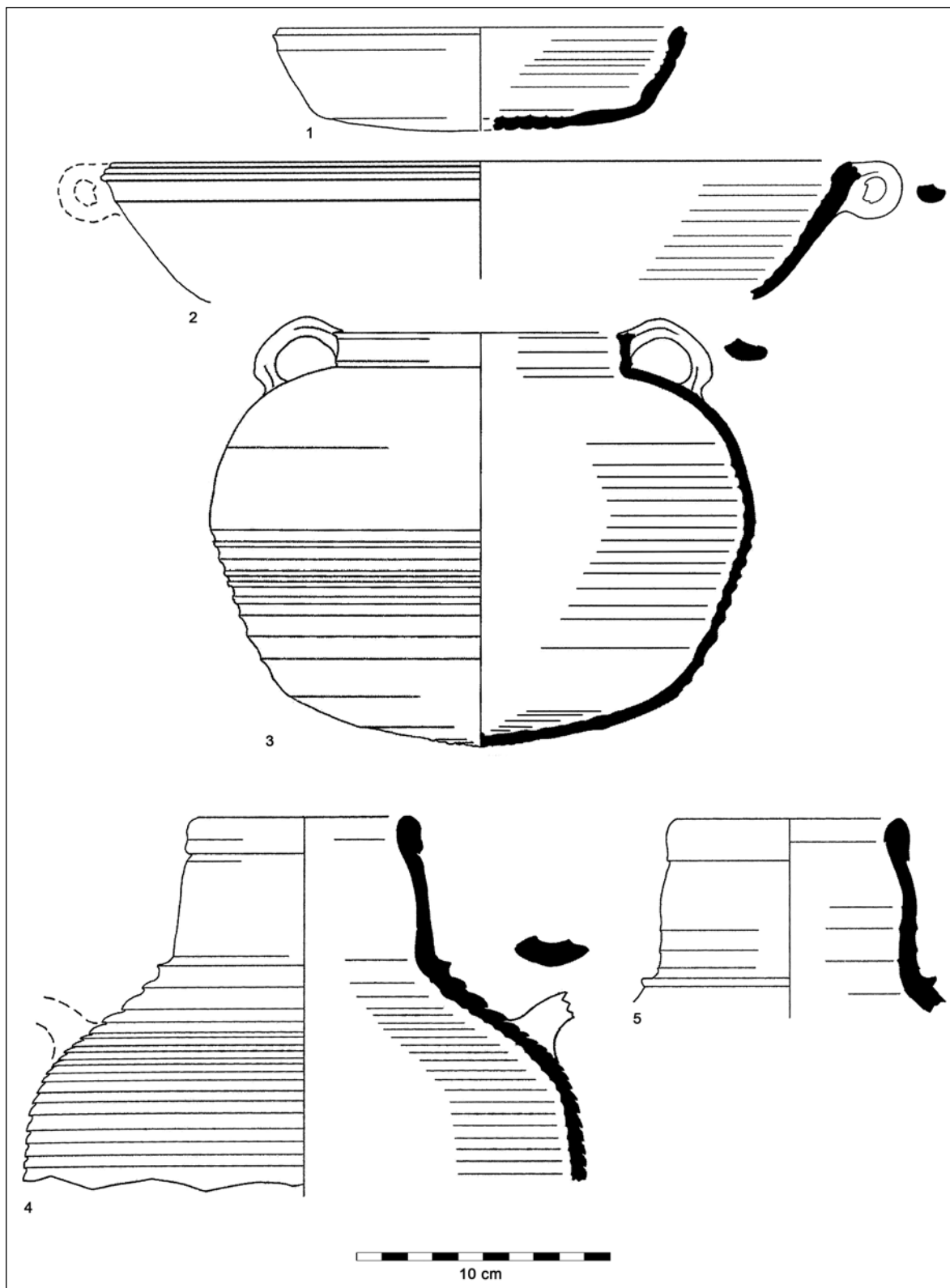
לוח 2: כלי חרס נבחרים מהתקופה הרומית התיכונה מאזור האודיאון.

מספר	לוקוס	סל	טיפוס	תיאור	הקבלות
1	1973	2666/36	קערת בישול עם שפה מעובה פנימית וחריץ אחד בשפה	חום־אדמדם עם מעט חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 1C, 98–100; Balouka 2013: GB1c, 33
2	1973	2911/1	קערת בישול עם שפה מעובה פנימית ושני חריצים בשפה	חום־אדמדם עם מעט חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 1D, 100–103; Balouka 2013: GB1d, 33
3	1973	2936	סיר בישול עם שפה קצרה ושני חריצים בתוך השפה	חום־אדמדם עם מעט חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 4C, 128–130; Balouka and 2013: CP3b, 22
4	1973	2666/3	קנקנן עם צוואר גבוה ושפה מקופלת	חיפוי חיצוני חום בהיר מאד עם פנים וליבה אדמדם־חום בהיר עם מעט חסמים לבנים	Osband 2014: 57–58
5	1973	2666/32	קנקנן עם צוואר גבוה ושפה מקופלת	חום בהיר מאד וליבה אדמדם צהוב עם חסמים לבנים ושחורים	Osband 2014: 57–58

טבלה 3: כלי חרס נבחרים מראשית התקופה הרומית המאוחרת מלוקוס 1973 בבית המרחץ. כלים אלו פורסמו ב־Kapitaikin 2010: Plates I–III 3, 4, 11, 25, 26 והובא כאן רק מדגם קטן מהמכלול.

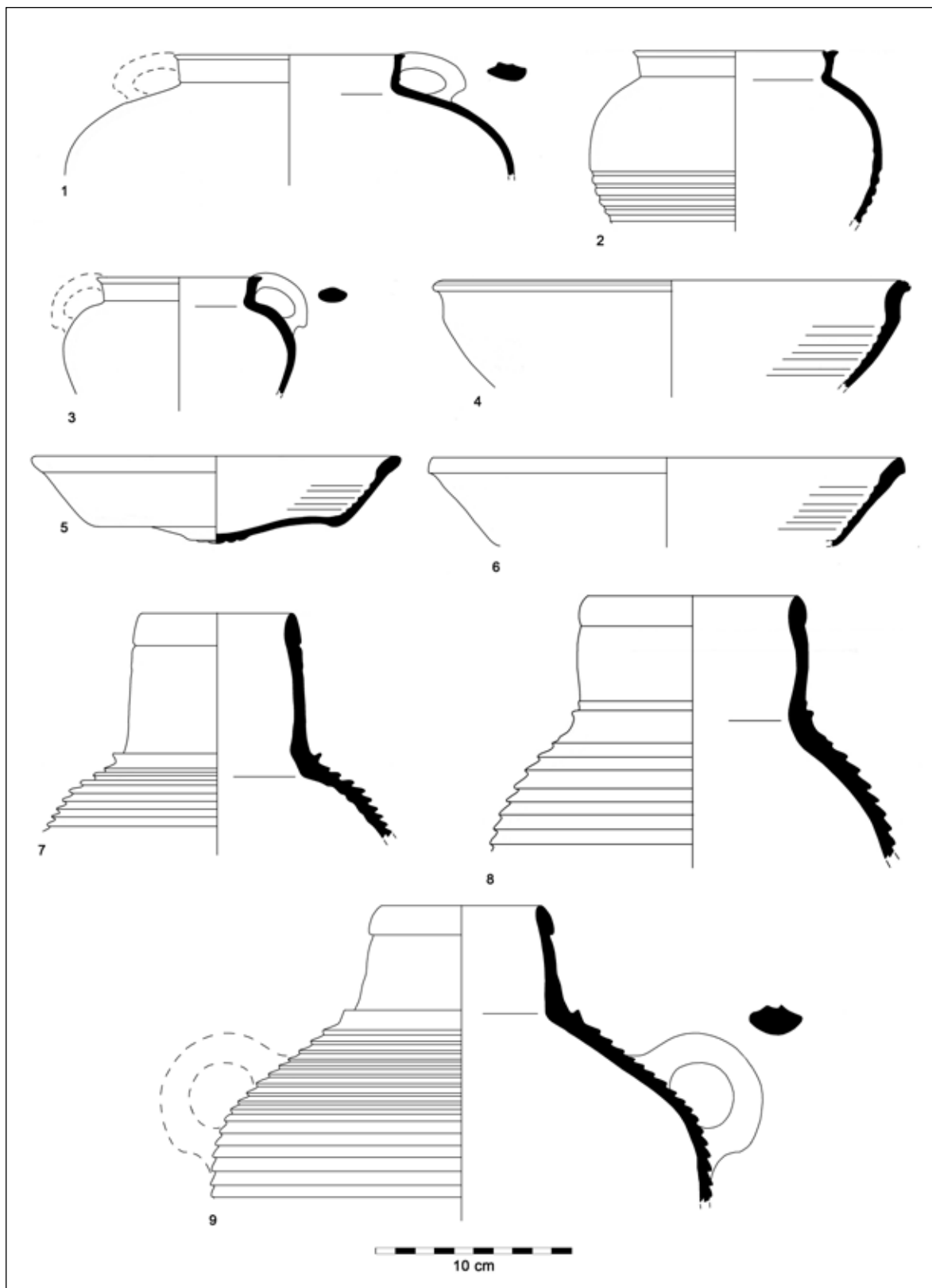

לוח 3: כלי חרס נבחרים מראשית התקופה הרומית המאוחרת מלוקוס 1973 בבית המרחץ.
 כלים אלו פורסמו ב-Kapitaikin 2010: Plates I-III 3, 4, 11, 25, 26 והובא כאן רק מדגם קטן מהמכלול.

מספר	לוקוס	סל	טיפוס	תיאור	הקבלות
1	3438	6772/1	סיר בישול עם שפה קצרה ושני חריצים רדודים מאד בתוך השפה או שפה שטוחה	אדום וליבה אדומה עם חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 4C, 128-130; Balouka 2013: CP3b, 22
2	3438	6766/1	סיר בישול עם שפה קצרה ושני חריצים רדודים מאד בתוך השפה או שפה שטוחה	אדום וליבה אדומה עם חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 4C, 128-130; Balouka 2013: CP3b, 22
3	3438	6766/2	סיר בישול עם שפה קצרה ושני חריצים רדודים מאד בתוך השפה או שפה שטוחה	אדום וליבה אדומה עם חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 4C, 128-130; Balouka 2013: CP3b, 22
4	3438	6766/3	קערת בישול עם שפה מעובה פנימית ושני חריצים בשפה	אדום וליבה אדומה עם חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 1D, 100-103; Balouka 2013: GB1d, 33
5	3438	6772/2	קערת בישול עם שפה מעובה פנימית ושפה פשוטה	אדום וליבה אדומה עם חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 1E, 103-109; Balouka 2013: GB1e, 33-34
6	3438	6766/4	קערת בישול עם שפה מעובה פנימית ושפה פשוטה	אדום וליבה אדומה עם חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 1E, 103-109; Balouka 2013: GB1e, 33-34
7	3438	6781/1	קנקן עם צוואר גבוה ושפה מקופלת	אדום בהיר עם הרבה חסמים לבנים	Osband 2014: 57-58
8	3438	6791/1	קנקן עם צוואר גבוה ושפה מקופלת	אדום בהיר עם הרבה חסמים לבנים	Osband 2014: 57-58
9	3438	6792/1	קנקן עם צוואר גבוה ושפה מקופלת	חום בהיר מאד עם הרבה חסמים לבנים	Osband 2014: 57-58

טבלה 4: כלי חרס נבחרים מהתקופה הרומית המאוחרת מהאשפה העירונית מעל בית המרחץ.

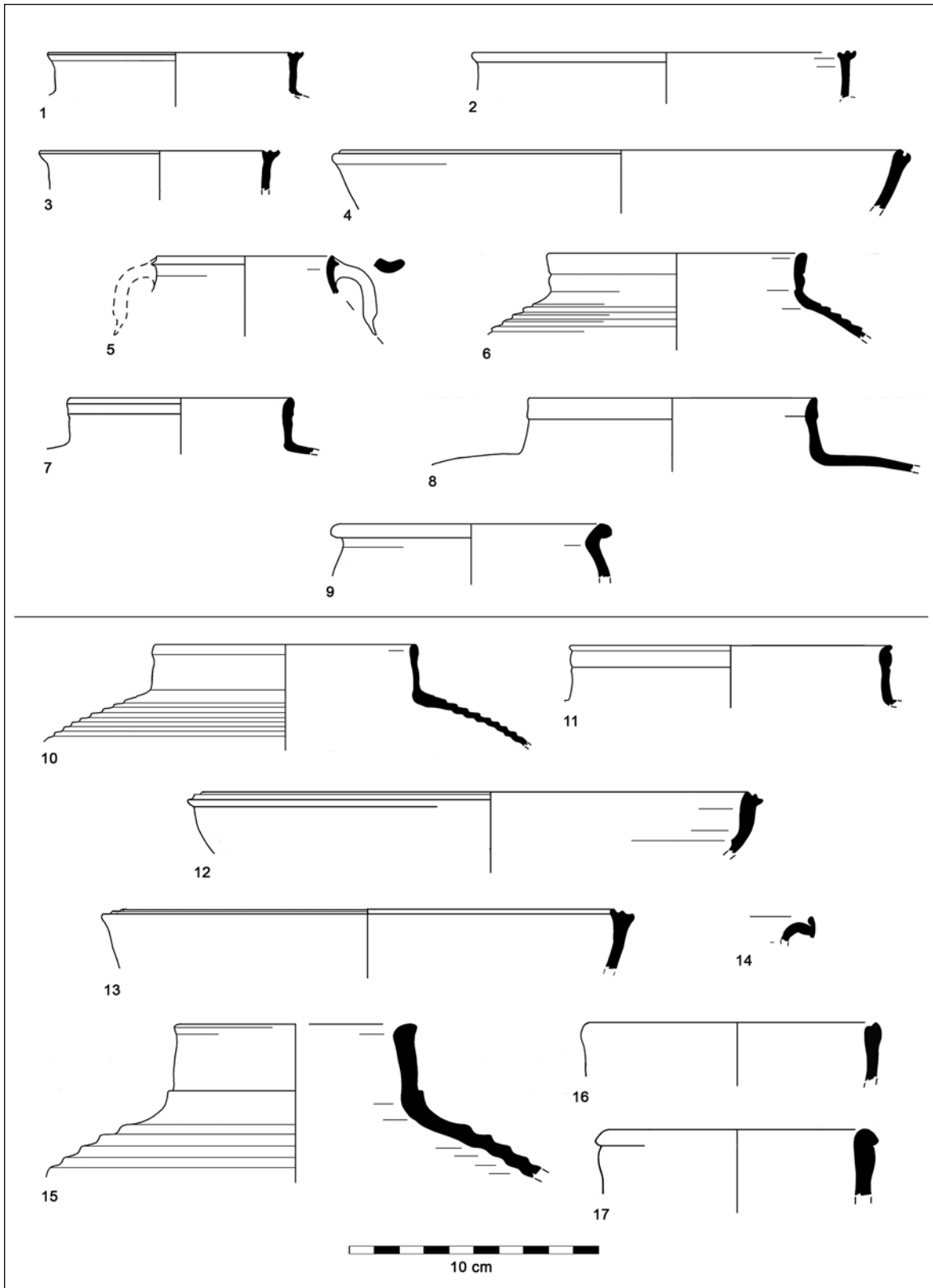

לוח 4: כלי חרס נבחרים מהתקופה הרומית המאוחרת מהאשפה העירונית מעל בית המרחץ.

מספר	לוקוס	סל	טיפוס	תיאר	הקבלות
1	5085	10290/1	סיר בישול עם שפה קצרה ושני חריצים בתוך השפה	אדמדמ-חום עד אדום עם קצת חסמים לבנים	Adan-Bayewitz 1993: 4C, 128-130; Balouka 2013: CP3b, 22
2	5085	10277/9	סיר בישול עם שפה קצרה ושני חריצים בתוך השפה	אדום עם קצת חסמים לבנים	Adan-Bayewitz 1993: 4C, 128-130; Balouka 2013: CP3b, 22
3	5085	10290/13	סיר בישול עם שפה קצרה ושני חריצים בתוך השפה	אדום עם קצת חסמים לבנים	Adan-Bayewitz 1993: 4C, 128-130; Balouka 2013: CP3b, 22
4	5085	10277/2	קערת בישול עם חריץ אחד בצד החיצוני של השפה	אדום עם קצת חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 1A, 88-91; Balouka 2013: GB1a, 32
5	5085	10277/7	סיר בישול עם שפה משולשת וצוואר קעור במקצת	אדום עם קצת חסמים לבנים ושחורים	בן דוד תשס"ו: סיר בישול עם שפה משולשת, 29, לוח 1: 17-16
6	5085	11107/1	סיר בישול עם חריץ או רכס מתחת לשפה מבחוץ	אדום עם קצת חסמים לבנים ושחורים	
7	5085	10290/2	סיר בישול עם חריץ או רכס מתחת לשפה מבחוץ	אדמדמ-חום עד אדום עם קצת חסמים לבנים ושחורים	
8	5085	10277/5	סיר בישול עם שפה מקופלת	אדום עם קצת חסמים לבנים ושחורים	
9	5085	10277/8	קנקן עם שפה הנוטה החוצה	אדמדמ-חום צהוב וליבה אפורה עם חסמים לבנים ושחורים	Balouka 2013: SJ2/3, 37-38
10	5088	10291/2	סיר בישול עם חריץ או רכס מתחת לשפה מבחוץ	חום אדום עם קצת חסמים שחורים	
11	5088	10291/1	סיר בישול עם חריץ או רכס מתחת לשפה מבחוץ	חום אדום עם קצת חסמים שחורים (מתחבר עם 10277/3 מלוקוס 5085)	
12	5088	11117/1	קערת בישול עם שני חריצים בצד החיצוני של השפה	אדום עם קצת חסמים לבנים ושחורים	Adan-Bayewitz 1993: 1B, 91-97; Balouka 2013: GB1b, 32-33
13	5088	11120/1	קערת בישול עם שני חריצים בצד החיצוני של השפה	אדום עם חתך אפור עם קצת חסמים לבנים	Adan-Bayewitz 1993: 1B, 91-97; Balouka 2013: GB1b, 32-33
14	5088	11111/7	קרטר עם שפה הנוטה למטה ומסתיים בנטייה למעלה וחריץ רחב מתחת לשפה	חום חזק וליבה אפורה עם קצת חסמים לבנים ושחורים	Balouka 2013: KR1, 46-47
15	5088	11130/1	קנקן עם שפה פשוטה או מעובה במקצת ורכס בתחתית הצוואר	חום בהיר מאוד עד ורוד וליבה ורודה עם הרבה חסמים לבנים	Berlin 2006: straight rim storage jars, 48-49, Fig. 2.27, 2.28
16	5088	11120/2	קנקן עם שפה פשוטה או מעובה במקצת ורכס בתחתית הצוואר	חום בהיר מאוד עם הרבה חסמים לבנים ושחורים	Berlin 2006: straight rim storage jars, 48-49, Fig. 2.27, 2.28
17	5088	11108/1	קנקן עם שפה פשוטה או מעובה במקצת ורכס בתחתית הצוואר	חום בהיר מאוד עד ורוד, וליבה ורודה עם הרבה חסמים לבנים	Berlin 2006: straight rim storage jars, 48-49, Fig. 2.27, 2.28

טבלה 5: כלי חרס מבור הבדיקה מהמגדל המערבי באוקף.

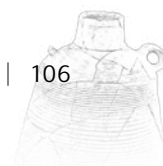

לוח 5: כלי חרס מבור הבדיקה מהמגדל המערבי באוקף.

הפניות

- אדן בייביץ, ד' (2009). כלי החרס של הגליל בתקופה הרומית: מקומות ייצור, התמחות ואקולוגיה קרמית. בתוך: ז' ספראי (עורך), *מחקרי גליל: 100-78*.
- איזנברג, מ' (2016). סוסיטא-היפוס: מפוליס רומית בדקפוליס לעיירה אומיית דועכת, מחידושי עונות החפירה האחרונות (2015-2012), *קדמוניות 151: 2-17*.
- איזנברג, מ' (2017). סוסיטא בתום 18 עונות חפירה, *מכמנים 27: 7-24*.
- בן דוד, ח' (תשס"ה). היישוב היהודי בגולן בתקופת המשנה והתלמוד לאור ממצאי הסקר הארכיאולוגי בגולן התחתון, מחקרי גולן 1, קצרין.
- הרטל, מ' (תשס"ו). ארץ היטורים: ארכיאולוגיה והיסטוריה של צפון הגולן בתקופות ההלניסטית, הרומית והביזנטית, מחקרי גולן 2, קצרין.
- הרטל, מ', ובן-אפרים, י' (2012). מפות 18, 18-1, 3-1, 40, 40, 3-1, סקר ארכיאולוגי של ישראל. קישור: <http://survey.antiquities.org.il/#/Golan>
- זינגבוים, א', אבשלום-גורני, ד', בר-לב, ש' (2014). פח'ורה, דין וחשבון סופי, *חדשות ארכיאולוגיות 126*. קישור: www.hadashot-esi.org.il/report_detail.aspx?id=14720
- סנה, ע' (2008). מפה גיאולוגית של ישראל 1:50000, *טבריה, גיליון 4-11*, המכון הגיאולוגי, ירושלים.
- קובלבסקה, א', ואיזנברג, מ' (2017). בתי מרחץ רומיים בסוסיטא ובדקפוליס, *מכמנים 27: 70-80*.
- Adan-Bayewitz, D. (1993). *Common Pottery in Roman Galilee: A Study of Local Trade*, Ramat Gan.
- Adan-Bayewitz, D. (2003). On the chronology of the common pottery of northern Roman Judaea/Palestine. In: Bottini, G.C., Di Segni, L., and Chrupcala, L.D. (eds.), *One Land – Many Cultures*, Jerusalem: 5–32.
- Adan-Bayewitz, D. (2008). Kefar Hananya. In: E. Stern (ed.), *New Encyclopedia of Archaeological Excavations in the Holy Land*, Jerusalem: 1909–1911
- Adan-Bayewitz, D., Asaro, F., Perlman, I., and Michel, H.V. (1995). The evidence from neutron activation analysis. In: Strange, J.F., Groh, D.E., and Longstaff, T.R.W., *Excavations at Sepphoris: The Location and Identification of Shikhin, Part 2, Israel Exploration Journal 45: 180–187*.
- Adan-Bayewitz, D., and Wieder, M. (1992). Ceramics from Roman Galilee: A comparison of several techniques for fabric characterization, *Journal of Field Archaeology 19: 189–205*.
- Balouka, M. (2013). The Pottery from Ancient Sepphoris. In: Meyers, E.M., and Meyers, C.L. (eds.), *Sepphoris Excavation Reports*, Vol. 1, Winona Lake.
- Bar-Nathan, R. (2012). The Ceramics: The Roman Pottery, the Hellenistic Pottery. In: Cohen, S. (ed.), *Excavations at Tel Zahara (2006–2009), Final Report*, (BAR International Series 2554), Oxford: 31–73.
- Berlin, A. (2006). *Gamla I: The Pottery of the Second Temple Period; The Shmarya Gutmann Excavations, 1976–1989*, (IAA Reports 29), Jerusalem.
- Ben David, C. (2014). Distribution of Kefar Hananya Type Kitchenware in Roman Period Golan: The Data from the Surveys, *Tel Aviv 41(2): 238–254*.
- Daszkiewicz, M., Liesen, B., and Schneider, G. (2014). Provenance study of Hellenistic, Roman and Byzantine kitchen wares from the Theatre-Temple Area of Umm Qais/Gadara, Jordan. In: Fischer, B., Gerber, Y., and Hamel, H. (eds.), *Roman Pottery in the Near East: Local Production and Regional Trade: Proceedings of the Round Table Held in Berlin, 19-20 February 2010*, Archaeopress: 147-158.
- Hartal, M. (2008). The Use of Pottery as a Tool for the Definition of Provincial Borders. In: Bar, S. (ed.), *The Hill-Country, and in the Shephelah, and in the Arabah (Joshua 12, 8): Studies and Researches Presented to Adam Zertal in the Thirtieth Anniversary of the Manasseh Hill-Country Survey*, Jerusalem: 211–222.

- Iermolin, I. (2010). Roman Oil Lamps Catalogue. In: Segal, A., Schuler, M., and Eisenberg, M., *Hippos-Sussita – Eleventh Season of Excavations* (July 2010), Haifa: 119–152.
- Kapitaikin, A.L. (forthcoming). The Pottery of the Twelve Season of Excavations. In: M. Eisenberg, M. Burdajewicz, and M. Schuler, *Hippos-Sussita of the Decapolis: The First Twelve Seasons of Excavations (2000–2011)*, Vol. II, Haifa.
- Kapitaikin, A.L. (2010). Pottery Report. In: Segal, A., Schuler, M., and Eisenberg, M., *Hippos-Sussita – Eleventh Season of Excavations* (July 2010), Haifa: 96–118.
- Kenkel, F. (2012). *Untersuchungen zur Hellenistischen, Römischen und Byzantinischen Keramik des Tall Zira'a im Wadi al-'Arab (Nordjordanien)-Handelsobjekte und Alltagsgegenstände einer ländlichen Siedlung im Einflussgebiet der Decapolisstädte* (Doctoral dissertation, Universität zu Köln).
- Kenkel, F. (2014). The Late Roman Pottery from Tall Zira'a in Northern Jordan-Common Ware and Trade Material of a Village in the Area of Influence of the Decapolis-cities. In: Poulou-Papadimitriou, N., Nodarou, E., and Kilikoglou, V. (eds.), *Late Roman Coarse Ware, Cooking Ware and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry* (LRCW 4), (BAR International Series 2616), Oxford: 255–260.
- Leibner, U. (2009). *Settlement and History in Hellenistic, Roman, and Byzantine Galilee: Archaeological Survey of the Eastern Galilee*, Tübingen.
- Loffreda, S. (2008a). *Cafarnao VI, Tipologie E Contesti Stratigrafici Della Ceramica (1968–2003)*, Jerusalem.
- Loffreda S. (2008b). *Cafarnao VII, Documentazione Grafica Della Ceramica (1968–2003)*, Jerusalem.
- Loffreda S. (2008c). *Cafarnao VIII, Documentazione Fotografica Degli Oggetti (1968–2003)*, Jerusalem.
- Michniewicz, J., (2008). Petrography and chemistry of Hippos jars (2nd BCE–8th CE). In: *Hippos-Sussita – Ninth Season of Excavations*, July 2008, Haifa: 110–142.
- Młynarczyk, J. (2000). Pottery Report. In: Segal, A., Młynarczyk, J., and Burdajewicz, M., *Hippos-Sussita – First Season of Excavations*, July 2000, Haifa: 1-8.
- Młynarczyk, J. (2001). Pottery Report. In: Segal, A., Młynarczyk, J., and Burdajewicz, M., *Hippos-Sussita – Second Season of Excavations*, July 2001, Haifa: 15–26.
- Młynarczyk, J. (2002). Pottery Report. In: Segal, A., Młynarczyk, J., and Burdajewicz, M., Schuler, M., *Hippos-Sussita – Third Season of Excavations*, July 2000, Haifa: 38–59.
- Młynarczyk, J. (2003). Pottery Report. In: Segal, A., Młynarczyk, J., and Burdajewicz, M., Schuler, M., Eisenberg, M., *Hippos-Sussita – Fourth Season of Excavations*, June-July 2003, Haifa: 50–88.
- Młynarczyk, J. (2004). Pottery Report. In: Segal, A., Młynarczyk, J., and Burdajewicz, M., Schuler, M., Eisenberg, M., *Hippos-Sussita – Fifth Season of Excavations*, September-October 2004 and Summary of All Five Seasons (2000–2004) July, Haifa: 140–163.
- Młynarczyk, J. (2005). Pottery Report. In: Segal, A., Młynarczyk, J., and Burdajewicz, M., Schuler, M., Eisenberg, M., *Hippos-Sussita – Sixth Season of Excavations*, July 2005, Haifa: 113–139.
- Młynarczyk, J. (2006). Pottery Report. In: Segal, A., Młynarczyk, J., and Burdajewicz, M., Schuler, M., Eisenberg, M., *Hippos-Sussita – Seventh Season of Excavations*, July 2006, Haifa: 91–126.
- Młynarczyk, J. (2007). Pottery Report. In: Segal, A., Młynarczyk, J., and Burdajewicz, M., Schuler, M., Eisenberg, M., *Hippos-Sussita – Eighth Season of Excavations*, July 2007, Haifa: 105–154.
- Młynarczyk, J. (2008). Pottery Report. In: Segal, A., Młynarczyk, J., and Burdajewicz, M., Schuler, M., Eisenberg, M., *Hippos-Sussita – Ninth Season of Excavations*, July 2008, Haifa: 59–109.
- Młynarczyk, J. (2009). Pottery Report. In: Segal, A., Młynarczyk, J., and Burdajewicz, M., Schuler, M., Eisenberg, M., *Hippos-Sussita – Tenth Season of Excavations*, July and September 2009, Haifa: 104–156.

Młynarczyk, J. (2011). Hellenistic Pottery Deposits at Hippos of the Decapolis: Contribution to the Study of Hellenistic Ceramics Production and Distribution on the Sea of Galilee. In: Kotsou, E., and Kazakou, M. (eds.), *7. Episte monike synante se gia te n elle nistike keramike , Aigio, 4–9 Apriliou 2005: Praktika*, Athens: Ekdosi tou Tameiou archaiologiko n poro n kai apallotrio seo n: 577–590.

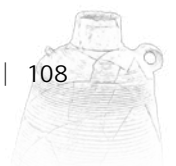
Młynarczyk, J. (2014). LRC (Phocaeen) ware pottery in the urban context of Hippos-Susita., In: Meyza, H. (Ed.), *Late Hellenistic to Mediaeval Fine Wares of the Aegean Coast of Anatolia, their Production, Imitation and Use*, Institut des Cultures Mediterraneennes et Orientales de l'Academie Polonaise des Sciences, Varsovie: 193-200.

Munsell Soil Color Charts (2000). Revised Washable Edition, New York.

Osband, M. (2014). *Ceramic Ecology of the Golan in the Roman and Early Byzantine Period*, Ph.D. Dissertation, Bar Ilan University, Ramat Gan.

Osband, M. and Eisenberg, M. (forthcoming). *Inter-regional Trade in the Roman Period: A Diachronic Study of the Common Cooking Ware from Hippos of the Decapolis*.

Schuler, M. (2014). The Northeast Church and Northeast Insula Project. In: Segal, A., Eisenberg, M., Młynarczyk, J., Burdajewicz, M., and Schuler, M., *Hippos (Sussita) of the Decapolis: The First Twelve Seasons of Excavations (2000–2011)*, Vol. I, Haifa: 218–241.

The Common Pottery of Hippos in the Roman Period

Michael Osband

The Zinman Institute of Archaeology, The University of Haifa

mickeyosband@gmail.com

Roman period pottery at Hippos, from the mid-1st century BCE through the mid-4th century CE, has been found primarily under public buildings in foundations, fills and stratigraphic probes. Some of these contexts have been published in the annual reports. The relative lack of pottery from Roman period occupation levels is likely due to the continued existence of these public areas in the Byzantine period, as well as the lack of excavated Roman period residential structures.

To better define the common Roman period pottery at Hippos, assemblages of pottery that could be classified into subdivisions within the Roman period were described and studied. The focus was on the common cooking ware and storage jars that best defined these contexts and allowed for comparisons with assemblages from nearby sites and regions. Most important was Early Roman period pottery from under the Basilica, Middle Roman pottery from the Odeon and Late Roman pottery from the area of the bathhouse. Pottery from the recent saddle ridge excavations, which is presented here for the first time, was studied and found to be similar to that found in the upper area of Hippos.

The Roman period pottery at Hippos was found in most cases to be similar in form to the pottery found at sites in the Golan, the Galilee and northern Jordan. Analytical studies of Roman period pottery from Hippos have also provided important insight into the area of production as well as socioeconomic relationships between Hippos and the surrounding sites and regions. It was found that significant quantities of the common cooking ware and storage jars were imported, especially from the Galilee, but that the extent of these imports differed diachronically. The analytical evidence also suggests that a significant quantity of the common pottery was produced locally, likely in fairly close proximity to Hippos.